

Economische recessie of maatschappelijk keerpunt?

Nederland bevindt zich in een recessie. Het bbp is in het eerste kwartaal van 2005 0,5% lager dan in het overeenkomstige kwartaal in het vorig jaar. Vermoedelijk is het cijfer voor het tweede kwartaal nog triester en wellicht heeft er zelfs 1,5% krimp plaatsgevonden (De Groot & Franses, 2005).

De officiële cijfers hebben betrekking op geregistreerde transacties. Het officieuze circuit, waarvan de zwarte sector deel uitmaakt, is niet uitgebannen. Volgens de meeste econometrische onderzoeken is de schaduwconomie wereldwijd ongeveer twintig procent van het bbp en nog steeds groeiend (Schneider & Enste, 2000).

De moderne technologie stimuleert dit verschijnsel, doordat downloaden en kopiëren via internet het omzeilen van traditionele distributiekanaalen vereenvoudigen. Het officieuze circuit betreft ook de consumptie. Deze is door het besteden van zwart geld hoger dan wordt waargenomen.

Nederland heeft vergeleken met het buitenland een achterstand in de sfeer van communicatie en dienstbetoon. In het bedrijfsleven en bij de overheid is sprake van doorgeslagen verkokering, bureaucratisering en schaalvergroting. Interne en externe communicatie als voertuig van informatie is in de verdrukking. Ook zonder investeringen van financiële aard is hier een wereld te winnen. Het achterblijven van de economische ontwikkeling bij de potentie kan door een offensief communicatiebeleid aanzienlijk worden teruggebracht.

Deze correcties op het gepresenteerde beeld nemen niet weg dat de consumenten voorzichtiger zijn geworden, zodat van een kopersstaking wordt gesproken. Publieke uitspraken van de President van De Nederlandsche Bank beoogden de consument te bewegen meer te besteden. Deze oproepen troffen geen doel. De consument heeft ook goede redenen behoedzaam te zijn. Inkomens zijn gematigd, noodzakelijke betalingen zoals pensioenpremies zijn gestegen, de koopkracht daalt verder door werkloosheid en het perspectief van uitschakeling op de arbeidsmarkt ontmoedigt het doen van grote aankopen. De consumenten zijn beducht voor het politieke klimaat, waarin de terreurdreiging in Nederland manifester wordt en thans wordt onderkend. Consumenten sparen meer dan voorheen, lossen schulden af en bouwen meer reserve op. Deze handelwijze kan men bezwaarlijk als negatief beschouwen. Veeleer is er sprake van een vooruitziend gedrag. Overigens verkeren lang niet alle consumenten in deze luxepositie. Velen kennen armoede, maken noodgedwongen schulden en zijn de wanhoop nabij. De overheid moet deze benarde consumenten, die men in groten getale aantreft in achterstandswijken van grote steden, te hulp schieten met een actief koopkrachtbeleid. De hoofdlijnen van het saneringsbeleid, het wegnemen van verspillingen en het herschikken van publieke activiteiten, worden daardoor niet doorkruist.

Niet alleen de consument is voorzichtig. Ook het bedrijfsleven kijkt de kat uit de boom. Beheerders nemen de plaats in van ondernemers, waardoor risicomijdend gedrag terrein wint.

Gunstige keezijde

De vraag is hoe ernstig de geschetste ontwikkelingen zijn en in hoeverre van een tijdelijke terugslag sprake is. Blijkens hun commentaren vinden de meeste economen de economische situatie in

Nederland ernstig. Zij hebben daarbij overwegend het oog op de kwantitatieve aspecten van de Nederlandse economie, groeicijfers, niveau van consumptieve bestedingen en de investeringen. Tegelijkertijd verwachten zij in 2006 een herstel, gemeten in termen van cijfermatige calculaties.

Ik zie het anders. De stagnatie in de Nederlandse economie is de voorbode van een structurele heroriëntatie, die de kwaliteit van het bestaan veel hoger op de agenda plaatst. Een gezonde kwaliteit van de lucht draagt evenzeer bij tot het bevredigen van behoeften als een pakket consumptiegoederen, dat via de markt wordt gekocht. De Europese regelgeving wordt richtinggevend. Deze regelgeving weerspiegelt de voorkeuren van de Europese burgers in hun rol van consument. De implicatie van het schorsen of afkeuren door de Raad van State van grote infrastructurele projecten, is het belemmeren van het voortbrengen, verhandelen en vervoeren van stromen consumptiegoederen, speciaal uit het buitenland. Nederland stuit op de fysieke grenzen van de beperkte ruimte, zodat de consumenten deze belemmering steeds positiever waarden. Onbeperkte kwantitatieve groei van Schiphol is dan ook onhoudbaar: de negatieve externe effecten gaan voor de burgerij steeds zwaarder wegen.

Versobering in de door de markt aangezwengelde consumptiepatronen is het onvermijdelijke complement van het verbeteren van de kwaliteit van leven door het koesteren van behoud van natuur, open ruimte, een gezond milieu, hoogwaardige arbeidsomstandigheden en de cultuur. Als Spanjaarden liever Nederlandse dan Spaanse tomaten consumeren en wij liever Spaanse dan Nederlandse, horen bij die keuze vervuilende vervoersstromen die de consument per saldo met een negatief welvaartseffect confronteren. In snel tempo vermindert de informatieachterstand van de consument over de samenhang van zijn marktgedrag en de schadelijke distributie van goederen.

Daar komt nog een verwant aspect bij. De winkelende consument wordt bestookt met schier onafzienbare varianten van de goederen. Door gebrekkige informatie wordt de keuze niet alleen een toevalstreffer, maar neemt de kans op spijt toe (Sheshinski, 2005). De vraag is of het welvaartseffect van toenemende keuzemogelijkheden wel positief is. In de huidige kopersstaking zie ik de voorbode van het versoberen van assortimenten. Voor de overheid is de opgave zichtbaar te maken dat tegenover deze versobering blijvende maatschappelijke baten staan.

Berichten over krimp van de Nederlandse economie zijn goed nieuws voor allen die de noodzaak van ingrijpende veranderingen onderkennen. Deze conclusie sluit aan bij die van Joop Hartog over de positieve kant van het krimpen van de bevolking (Hartog, 2005).

Arnold Heertje

De auteur is hoogleraar in de geschiedenis van de economische wetenschap vanwege de Stichting Mr. N.G. Piersonfonds.
joab@heertje.nl

Literatuur

- Groot, E.A. de & P.H.B.F. Franses (2005) EICIE voorspelt 1,5 % krimp. *ESB*, 15 juli, 320.
- Hartog, J. (2005) Krimp als groeistrategie. *ESB*, 17 juni, 267.
- Schneider, F. & D.H. Enste (2000) Shadow Economics: Size, Causes, and Consequences. *Journal of Economic Literature*, 2000, XXXVIII, 76114.
- Sheshinski, E. (2005) *Optimal Policy to Influence Individual Choice Probabilities*. Paper Conference in Tribute to Jean-Jaques Laffont, 30 juni-2 juli, Toulouse.